

ENKELE OPMERKINGEN OP DE 'LINKSE' EN 'RECHTSE' VISIE OP DE FAMILIE EN DE CRISIS VAN DE FAMILIE.

Alain de Benoist

Sinds ongeveer het einde van vorige eeuw beschouwen de verschillende rechtse stromingen de familie over het algemeen als een essentiële pion om aan hun eigenheid vast te houden en die te bevestigen. En ondanks het eerder carceraal karakter van de metafoor, wordt de familie in het discours van rechts regelmatig gedefinieerd als "de basiscel" van de maatschappij. Om die reden verdient zij een "ereplaats" (1).

Familiaal gerichte organisaties zijn meestal katholieke verenigingen met een reputatie van stevig conservatisme. 'Links' lijkt in tegenstelling hiermee veel schuchterder, terughoudender om de "familiale waarden" te verdedigen. Zij wenst de familiale politiek eerder in een groter kader van sociale politiek onder te brengen. En voor de liberaal-libertaire stroming, die uit mei 68 voortkwam, gaat 'rechts' door voor natalistisch en vijandig t.o.v. vrouwenarbeid. In tegenstelling hiermee zou de emancipatie van de vrouw slechts kunnen gebeuren door afstand te nemen van de klassieke rol van echtgenote en moeder. In dit verband roept de familie het beeld op van de morele orde, de oproepen van een "reactionaire paus" en de herinnering aan Vichy ("Travail, famille, patrie"). Jean-Claude Guillebaud schrijft : "Vanaf dan is de idee zelf van familie in Frankrijk geconnoteerd. In de hedendaagse politieke ideeënwereld is ze verbonden met een vrij vaag pétainisme" (2).

In meer dan een opzicht lijkt dit *vulgatum*, als men het van dichterbij bekijkt, eerder op een doorgegeven idee. De geschiedenis bevestigt n.l. niet het beeld van 'rechts' als unaniem "familialistisch", noch van 'links' als in principe gezinsvijandig. Ook mensen ter linkerzijde hebben families, en er zijn weinig redenen om te geloven dat zij er minder aan gehecht zijn dan mensen ter rechterzijde.

Franse Revolutie en de totalitaire regimes tegenover de familie

De Franse revolutie heeft zich niet speciaal vijandig opgesteld tegenover de familie, integendeel. De Verklaring van de Rechten van 5 fructidor van het jaar III stelt dat "niemand een goede, deugdzame burger kan zijn, als hij geen goede zoon, goede vader, broer of vriend of echtgenoot is". En grote voorbeelden uit de Oudheid moesten deze maxime onderstrepen. Gedurende gans het revolutionaire decennium is geboortepolitiek aan de orde van de dag. Een sterke demografische vitaliteit wordt gezien als een factor van kracht en superioriteit in een tijdperk waarin oorlog grote getallen opsloopt en opeist : de macht vermengt zich meer en meer met het getal. Fiscaal gezien worden vrijgezellen bvb. meer belast, terwijl de mannen voordelen krijgen in functie van het aantal kinderen. Op die manier telt men in 1770 230 000 huwelijken en in het jaar II reeds 340 000. Tussen 1792 en 1794 stijgt het aantal geboorten met ongeveer 200 000. Frankrijk registreert in 1794 meer dan 1 200 000 geboorten, een cijfer dat ze nooit meer zal bereiken, zelfs niet in tijden dat de bevolking dubbel zo groot was.

Wat wel juist is, is de idee dat de familie als een factor van particularisme, als een factor van onderscheid wordt gezien. En om daaraan te verhelpen, hadden de revolutionairen de idee dat de staat zo snel mogelijk, zo vroeg mogelijk de controle over de kinderen moest nemen. De eenheid van de collectiviteit, in dit geval de natie, vond haar rangorde boven de verscheidenheid van de families, net zoals het algemeen belang voorrang kreeg op de particuliere belangen. Aan deze idee werd de mening - verspreid door de filosofie van de Verlichting - gekoppeld van de menselijke natuur als een *tabula rasa* : de mens is slechts de resultante van de invloeden van zijn omgeving, en om te vermijden dat hij terugvalt in de sleur van het verleden, moet men hem zo jong mogelijk onderwerpen aan “goede” sociale voorwaarden.

Danton bevestigt dat “kinderen aan de Republiek toebehoren, vooraleer ze hun ouders toebehoren”. Robespierre verklaart : “Alleen het vaderland heeft het recht om kinderen groot te brengen; ze mag deze voorraad niet toevertrouwen aan de hoogmoed van families, niet aan de vooroordelen van particulieren, want die voeden op een eeuwigdurende manier zowel aristocratie als het huishoudelijk federalisme” (3). Een constante - en zeer belangwekkende - referentie is die van de Spartaanse opvoeding. Delyre, lid van de Nationale Conventie, liet zich rechtstreeks door Sparta inspireren, en stelde voor om kinderen van de ouders weg te nemen vanaf de leeftijd van 7 jaar, en om ze tot hun 18 jaar te plaatsen in “opvoedingstehuizen”, waar men hen gewoon zou maken aan “krijgersgymnastiek” en aan de lectuur van Plutarchus, om zo “ de liefde voor het vaderland” te wekken. Lepeletier de Saint-Fargeau van zijn kant stelt dat de “heropstanding van de Fransen” vraagt dat kinderen van hun ouders worden weggenomen vanaf de leeftijd van 5 tot 12 jaar om te worden “opgevoed in gemeenschap voor het welzijn van de Republiek” in “instellingen van nationale opvoeding”. Saint-Just stelt een militaire opleiding voor jongeren voor, gebaseerd op de oudheidkundige voorstellen van Lycargus, zoals Plutarchus die ons heeft overgeleverd. Identieke voorstellen vinden we verder terug bij Rabaut Saint-Etienne. De maatregelen blijven echter dode letter. Maar juist in deze periode wordt de “School van Mars” opgericht, die een militaire opleiding voorziet. Deze speciale school zal later de gekende *Ecole spéciale militaire* van *Saint-Cyr* worden.

De idee, dat kinderen eerst en vooral aan de staat toebehoren en pas dan aan hun familie, omdat hun echte, ware familie de natie is, is trouwens zeer dubbelzinnig. Als onderliggende argumentatie geldt dat kinderen geen “eigendom” van de ouders zijn, idee die men ter rechterzijde juist wel heel lang heeft gekoesterd. Maar daarmee samenlopend voegt deze idee zich in een “patriottisch” perspectief, gekaderd in referenties naar de Oudheid, in een thematiek van continuïteit van familie en natie, en in een prioriteit van dienst aan de natie boven het eigenbelang, iets wat dezelfde “rechtse” milieus zelden in vraag stellen.

De totalitaire regimes van de 20ste eeuw zullen zich achter hetzelfde perspectief scharen, en een actieve geboortepolitiek doen samengaan met een zeer vroeg ingrijpen van de politieke macht op kinderen. In Duitsland zal het nationaal-socialistisch regime het moederschap zeer uitgebreid eren - soms ten koste van het huwelijk - met trouwens weinig overtuigende resultaten : de index van de gecumuleerde vruchtbaarheid, die in de periode 1925-1926 2,2 bedroeg, zal vanaf 1940 terugvallen op 1,9. In 1938 creëert nazi-Duitsland het erekruis voor de Duitse moeder, maar door de oorlog zal het juist hetzelfde Duitsland zijn, dat de Duitse moeder massaal de arbeidswereld binnenbrengt. In de Sovjet-Unie

stelt de opperste Sovjet bij decreet van 1944 de uitreiking voor van een medaille van het moederschap vanaf het 5^e kind, en stelt ze de titel van “heldenmoeder” in voor moeders van 10 kinderen en meer.

Kerk en familie

En de Kerk in dit geheel ? Gedurende 18 eeuwen heeft de Kerk zich niet met de familie beziggehouden. Ze heeft er zich van afgemaakt, een feitelijk instituut, dat er altijd al geweest was, te kaderen met regels en dogma's. Het is slechts vanaf de 19^e eeuw – als ze zich in de verdediging gedrukt voelde – dat ze speciale aandacht aan de familiale structuur schonk. In 1889 lanceert Paus Leo XIII het feest en de cultus van de Heilige Familie (brief *Novum Argumentum* gericht aan de aartsbisschop van Firenze). De idee van een “familiaal, bijkomend salaris” duikt op in dezelfde eeuw, na publicatie van de encycliek *Rerum Novarum* in 1890. Doel is om via de familie die macht terug te winnen, die de Kerk globaal in deze eeuw verloren had. Vanaf nu zal de Kerk trouwens op haar stellingen blijven, van de encycliek *Casti connubii* in 1930 tot *Familiaris consortio* in 1981. De herhaalde pleidooien ten voordele van de familie wensen we toch te plaatsen tegen de relatieve nieuwigheid er van. Want op het vlak van de waarden heeft de Kerk het celibaat en de maagdelijkheid steeds boven het huwelijk en de voortplanting geplaatst. De relatie van Jezus met zijn familie, als we de canonieke evangeliën mogen geloven, schijnen conflictvol te zijn geweest (Marcus 3,21; Johannes 7,5). Sint-Paulus is de eerste om van het huwelijk een lapmiddel te maken (bij gebrek aan beter dus) (1 Cor. 7, 8-9). De Kerk werd in de eerste eeuwen zeer diep beïnvloed door “enocratische” richtingen, die in het huwelijk slechts de mogelijkheid tot “zinnelijke begeerte” en “ontucht” zagen. Hiervan zijn echo's terug te vinden bij Tertullianus, Origenus, Cyprianus van Carthago, Ambrosius van Milaan, Gregorius van Nyssa, enz. “Het is goed om te huwen, maar het is nog beter het niet te doen”, zou Sint-Augustinus meermaals herhalen. De Kerk heeft zich verder nooit beziggehouden met de kwaliteit van de geboorten en heeft steeds elke eugenistische voorzorg veroordeeld.

Reeds in de vroege Middeleeuwen verzette de Kerk zich tegen de patriarchale familievorming en verdedigde ze het huwelijk dat op vrije wijze tot stand kwam. “De man zal vader en moeder verlaten en zich aan zijn vrouw binden” leest men reeds in de Bijbel (Gen. 2,24 cfr. Mat. 19,5). In tegenstelling tot het koninklijk recht eist het canoniek recht geen enkele ouderlijke toestemming om te huwen. En juist door op te komen voor de vrije wil van de echtgenoten gingen de religieuze overheden in oppositie tegen het aristocratische huwelijk dat door de huwelijksband te verbinden met overwegingen die de individuele affiniteiten overstegen, eigenlijk beantwoordde aan de dubbele eis van overlevering van het leengoed en bestendiging van de lijn. Het uitroepen van de onverbreekbaarheid van het huwelijk, de weigering om dit huwelijk te waarderen en ondergeschikt te maken aan de vruchtbaarheid ervan, en daaraan gekoppeld de veroordeling van het concubinaat – dit alles stond lijnrecht tegen de noodzaak om huwelijken die steriel waren gebleven, ongedaan te kunnen maken. De overdreven uitbreiding van het verbod van incest kwam eigenlijk neer op een ontwrichting van belangrijke adellijke families, resten van de oude heidense conceptie van de uitgebreide familie.

Gedurende eeuwen heeft de Kerk zich voortdurend verzet tegen de koninklijke macht alsook tegen het verlangen van bezorgde families om onder elkaar huwelijken te “arrangeren”, en dit door van het huwelijk een kwestie van individuele beslissing te maken, waarin de toestemming van de ouders helemaal niet meer nodig was. Deze bevestiging van de autonomie van de echtgenoten opende de poort naar het “huwelijk uit liefde” dat in een klimaat van groeiend

modern individualisme paradoxaal genoeg zou leiden tot een grotere breekbaarheid van de huwelijken.

*
*
*

Gezinspolitiek en wetgeving

Een actieve geboortepolitiek in Frankrijk ontwikkelde zich vooral als gevolg van de nederlaag van 1870. Onder de Derde Republiek was de gezinsbeweging (een BGJG avant la lettre dus) opgesplitst in een "populationistische" en een neomalthusiaanse vleugel. Beiden komen in 1896 op het toneel, met de gelijktijdige oprichting van de nationale Alliantie voor de groei van de Franse bevolking (Alliance nationale pour la croissance de la population française), gesticht door Jacques Bertillon en waarvan de bestaande nationale bevolkingsalliantie (Alliance nationale-Population) de erfgenaam is, en de Liga voor de menselijke wedergeboorte (Ligue de la régénération humaine), gesticht door Paul Robin, waar zich verschillende socialisten, net als feministen, terugvonden, die gewonnen waren voor eugenistische ideeën. Bij de populationisten waren vooral de sociaal-katholieken actief. Maar ook daar vond men veel figuren van links, te beginnen met Alfred Naguet, die de grote bevorderaar was van de wet van 1884 die de echtscheiding instelde, en die zich er op toeleegde de ideeën van Paul Robin te weerleggen. Marcel Sembat en Emile Zola (auteur van een boek *Fécondité*, verschenen in 1899) waren ook lid van de nationale Alliantie, die bvb. ook een Charles Richet onder zijn stichters telde.

Het Moederfeest werd niet ingevoerd, zoals nochtans velen denken, onder het regime van Vichy, maar in 1920 door de vrijzinnige militant en parlementair van de Cher, Jean-Louis Breton. Het was trouwens onder het Front Populaire dat in Frankrijk een echte familiepolitiek voorstond en de socialist Alfred Sauvy, leerling van de populationist en lid van de radicale partij, Adolphe Landry, was er de promotor en de belangrijkste ontwerper van. Het wetsdecreet van 12 november 1938 en van 29 juli 1939 (de zgn. "Code van de familie"), goedgekeurd onder de regering Paul Reynaud, en die de ontwikkeling van familiale toelagen tot onderwerp hadden, zijn hiervan sprekende voorbeelden. Deze politieke lijn zal slechts in zeer geringe mate worden gewijzigd onder Vichy, dat de wetgeving eerder in familialistische dan wel in natalistische zin stuurt. De wet die de overspelige kinderen zal wettigen, wordt gestemd op 14 september 1941 op vraag van maarschalk Petain (4). Tijdens de bevrijding werd de Franse stichting voor de studie van de menselijke problemen (Fondation française pour l'étude des problèmes humains) gesticht in november 1941 door Alexis Carrel, gewoon verdergezet onder de naam van nationaal instituut van demografische studies (INED of Institut national d'études démographiques), door een ordonnantie van 24 oktober 1945 en op initiatief van de communistische minister van volksgezondheid, François Billoux. Alfred Sauvy zal er tot in 1962 voorzitter van blijven.

De wet Neuwirth m.b.t. de contraconceptie (1967) en de wet Veil m.b.t. abortus ((1974) werden slechts goedgekeurd met steun van de communistische parlementairen. Nochtans behoorde de communistische partij van Frankrijk in de dertiger jaren tot de meest conservatieve krachten op het vlak van familiale politiek. Ze was werkelijk "bekeerd" tot het natalisme, stond vijandig tegenover contraceptie en abortus tot ongeveer het midden van de jaren '60, en ze zal slechts heel langzaam opschuiven in de richting van een liberalisering van de zeden.

Als we het grote wetgevend werk bestuderen, dat de familie aanbelangt, is ook hier de balans zeer ambigu. Generaal de Gaulle voerde het stemrecht voor vrouwen in op de valavond van de Tweede Wereldoorlog. De regering Pompidou maakte in 1970 een einde aan het alleenrecht van de vader over zijn kinderen en erkende het recht van de vrouw om het ouderlijk gezag uit te oefenen. Het erkennen van de echtscheiding door eenvoudige wederkerige toestemming en de wetgeving op abortus werden gestemd onder de regering van Valéry Giscard d'Estaing. In 1981 verhoogden de socialisten – zij vormden dan de regering – de familiale toelagen met 25 %. En het was de socialistische minister Georgina Dufoix die in de jaren '80 de familiale toelage voor de opvoeding invoerde, die het jonge moeders mogelijk zou maken 3 jaren te stoppen met werken om voor de opvoeding van de kinderen te zorgen.

Hieruit concluderend kan men moeilijk volhouden dat het de rechtse politieke krachten alleen zijn die systematisch werken in het voordeel van de familie of omgekeerd, dat het de politieke krachten van links zijn die zich systematisch hebben ingezet om die voorrechten af te bouwen. De echte breuklijn is eerder van filosofische of ideologische aard. De echte tegenstander van de familie is niet “links”, maar is het individualisme.

Familie en individualisme – de crisis van de familie

Want in de mate waarin ze tegelijkertijd een natuurlijke gemeenschap is, gevormd door bloedsbanden, en een collectieve actor, die in het sociale leven ingrijpend kan optreden, botst de familie op de meest formele manier met de premissen van het individualisme, dat slechts verenigingen wil erkennen die op een vrijwillige manier tot stand komen tussen individuen, die op een rationele manier met elkaar dienen om te gaan. In de liberaal-individualistische benadering is niet de familie, maar het individu de kern, de basis van de maatschappij. Voor het liberalisme maakt niet de familie zelf, maar wel de leden die haar samenstellen, het voorwerp uit van de publieke interventie. Het liberalisme wil neutraal zijn in familiale aangelegenheden. Ze vindt dat het privéleven wordt opgebouwd volgens regels die niemand mag definiëren, en dat de openbare overheid zich niet moet bezighouden met de vormen van de familie, noch met haar stabiliteit. Het is in die geest dat de socialistische senator Jean-Luc Mélançon de familie onlangs omschreef als een “wettelijke gemeenschap onder voorwaarden” (*communauté légale sous condition*) en hieraan toevoegde dat “de familie geen bron van rechten mag zijn, die tegenstelbaar kunnen zijn aan de verschillende familieleden” (5). Telkens als links zich vijandig opstelt of gereserveerd tegenover de familie, put ze eerder uit het liberaal-individualistisch vaatje dan uit het socialisme of het collectivisme.

Rechts heeft vaak de natie vergeleken met een grote familie, en dikwijls met antidemocratische gevolgtrekkingen: de soeverein was de “vader” van zijn onderdanen, zijn autoriteit stond niet ter discussie evenmin als die van de vader van een familie, die niet kon worden gekozen door de kinderen. De vergelijking tussen soeverein en familievrader is zeer oud. Men vindt ze terug bij Bossuet en ook bij Bonald. Charles Maurras ging nog verder en omschreef de staat als “het syndicaat van de families”. De politieke macht heeft trouwens in het verleden bepaalde raakpunten kunnen aantonen met de uitoefening van het vaderlijk gezag (zoals de naam zelf van “Patriciërs” aantoont in Rome, of de “eupatrides” in Griekenland). Maar de parallel kent echter vrij vlug haar grenzen. Vooreerst bestaat er tussen de soeverein en zijn onderdanen geen leeftijdsverschil dat binnen een familie de ouderlijke macht uit de natuurlijke orde van de generaties doet afleiden. En vervolgens, en bijna als consequentie hieruit, neemt het

ouderlijk gezag een einde als de kinderen de volwassen leeftijd bereiken: het kind dat meerderjarig wordt, wordt op dat moment zagezegd de gelijke van zijn vader, zoals Rousseau noteerde. Maar de familiale en de politieke band zijn vooral van een totaal verschillende natuur. De politieke autoriteit is gebaseerd op een contract, op een overeenkomst, terwijl de ouderlijke macht zich steunt op de natuur. Hans Blüher toonde op treffende wijze aan dat het oprichten van een staat haar model niet vindt in de familiale structuur, maar dat zij haar oorsprong vindt in de intermannelijke band die vrije mensen met elkaar verbindt. Ernst Jünger van zijn kant ontkent ook de continuïteit die zou bestaan tussen de familie en de politieke macht. Hij onderstreept dat de familie, die een natuurgegeven is eerder dan een cultureel gegeven, uit de organiciteit ontstaat, daar waar de staat groeit uit de organisatie (6). Tussen die twee domeinen bestaat er niet direct continuïteit dan wel oppositie. De familie behoort – in zoverre ze een organische gemeenschap is – tot de natuurlijke orde; en de staat, in zoverre ze een georganiseerde structuur is, behoort tot de kunstmatige orde, weliswaar op vrijwillige manier tot stand gekomen. Vandaar de concurrentie tussen families en staten over de controle van de kinderen. De familie is dus geen stad op Madurodam-schaal, zoals de staat geen uitgebreide familie is.

Een andere verkeerde idee, die veel bij rechts opduikt, bestaat in de zgn. essentialistische visie. De familie is een universele instelling, maar het is geen versterkte realiteit. Er hebben steeds veel totaal verschillende sociale en culturele vormen van bestaan. En om ons tot Frankrijk te beperken, heeft Emmanuel Todd bvb. de verschillen aangestipt tussen de *nucleaire familie* die, reeds lang in het Westen en in de Parijse bassin ingeplant, zich ook steeds verder verspreidt, en de *patriarchale familie* die, zeer gelijkend op de oude, primitieve clan (of “uitgebreide familie”), vooral te vinden is in het Zuiden, en tenslotte de *afstammingsfamilie* (Elzas, Baskenland, laag-Bretagne, Savoie). De zone van deze laatste familievorm beantwoordt vooral aan die gebieden, die politiek het meest conservatief zijn. De patriarchale families integendeel vind je vooral terug in regio's die sinds lang links stemmen.

De crisis die de familie nu doormaakt, toont op zichzelf voldoende aan dat het “natuurlijk” karakter van deze vormen, die zij sedert kort aanneemt, eveneens zeer relatief is. Wat men door de band als het “traditionele” gezin omschrijft, is in vele opzichten slechts de familiale vorm die de basis van de burgerlijke maatschappij in de 19^e eeuw heeft gevormd.

De symptomen van de crisis van de familie zijn gekend : verhoging van de leeftijd waarop men huwt, een sterke daling van het geboortecijfer, de eerste geboorte stellen echtgenoten ook steeds langer uit, pijlsnelle stijging van het aantal echtscheidingen, vermindering van het aantal huwelijken, sterke uitbreiding van het aantal éénoudergezinnen.

Het vastleggen van de oorzaken van de crisis is daarentegen veel minder gemakkelijk. Religieuze of ideologische vooroordelen maken dit moeilijker. Legalisatie van contraconceptie en abortus, dikwijls aangegrepen om de daling van het aantal geboortes te verklaren, is in werkelijkheid eerder een gevolg dan de oorzaak van een veel oudere evolutie. De massale deelname van vrouwen aan het arbeidsproces liep zeker gelijk met de daling van de vruchtbaarheid, maar de samenloop duidt niet noodzakelijk op een relatie van causaliteit : de nataliteit is lager in Duitsland dan in Frankrijk, hoewel daar meer vrouwen thuis bleven dan in Frankrijk. En in Zweden werken ongeveer 80 % van vrouwen buitenshuis – tegen 45 % in Frankrijk – maar is het geboortepercentage in de jaren '90 opnieuw opgeklommen tot het evenwichtsniveau van 2,1 kinderen per vrouw, en dit dankzij een zeer genereuze familiepolitiek. Men stelt trouwens vast dat de

nataliteit in Latijnse landen met een katholieke achtergrond in vrije val is, terwijl ze gestegen is in de Scandinavische landen, waar er nochtans meer losse relaties voorkomen, meer geboorten buiten het huwelijk en meer abortussen.

De idee dat er meer kinderen zouden komen als de financiële last, die zij veroorzaken, minder zwaar om dragen zou zijn, postulaat waarop de eisen van gezinsverenigingen zijn gebaseerd, komt in botsing met de werkelijkheid dat het steeds de armste bevolkingslagen zijn, die de meeste kinderen verwekken, en de meer goeude kringen minst. Geen enkele democratie heeft trouwens meer uitgaven in het kader van een familiepolitiek gekend als Frankrijk na 1945. De behaalde resultaten zijn niet overtuigend.

De ware oorzaken van de crisis zijn waarschijnlijk met meer reden te zoeken in de algemene mentaliteit, die onlosmakelijk verbonden is met de moderniteit. Gedragen door de ideologie van de vooruitgang, vertonen de zucht naar nieuwe kicks en de wens naar onmiddellijke bevrediging de neiging om alles wat samenhangt met de orde van overdracht te discrediteren. De opmars van het individualisme vertaalde zich in de veralgemening van het huwelijk uit liefde, waarbij de echtscheiding de meest frequente sanctie is. Het fundament van het *echte* huwelijk berust op wederkerige liefdevolle gevoelens, eerder dan op de waarachtige wil om een familie te stichten, want dat is niet meer het doel, maar het gevolg van de relaties tussen het koppel. Het kind, het voorwerp van een gevoelsmatige investering, wordt steeds minder gezien als voortzetting van de lijn. Terzelfdertijd verloor de familie de essentie van hetgeen haar *raison d'être* was in de periode waarin haar functie zowel van economische, sociale, educatieve, sexuele en reproductieve orde was. Ze speelde vroeger een vitale rol in het domein van de opvoeding, van wederzijdse solidariteit en van bijstand aan zieken en ouderen. De komst van de welvaartstaat, belast met het opvangen van mensen na het verdwijnen van allerlei organische solidariteiten (een gevolg van de opgang van het individualisme), maakte een einde aan deze periode. De familie verloor haar economische en een groot gedeelte van haar educatieve rol. De functie van bijstand en onderlinge solidariteit werd overgenomen door instellingen van buitenaf of door publieke instellingen. Tot voor kort kon je de familie – op het scharnierpunt van de private en de publieke sfeer – zien als een ruimte voor affectiviteit en solidariteit, de plaats van de eerste socialisatie. De familie geraakte echter stukje voor stukje geprivatiseerd. In die vroegere jaren was ze een element in een meer algemene socialisatie, geordend volgens de notie van nabuurschap. Nu is ze in het beste geval nog een ruimte voor affectief samenleven. Ze maakt het de gezinsleden niet meer gemakkelijker om de maatschappij binnen te stappen, maar in het beste geval verschaft ze bescherming tegen de maatschappij. “Hoe meer het kapitalisme zich heeft geïdentificeerd met betoelaging, merkt Christopher Lasch op, des te meer heeft het zich vergrepen aan de morele fundamenten van de familie”(7). De vrije markt neigt per definitie naar een universaliseren, en wil in één slok alle vormen van sociaal leven opvreten en hen omvormen naar waarden die haar eigen zijn. De familie is niet ontsnapt aan de verspreiding van deze logica van het eigenbelang, die haaks staat op de notie van plicht en verantwoordelijkheid. ‘In plaats van een tegengewicht te kunnen vormen tegen de vrije markt, werd de familie op die manier ondermijnd en ingepalmd door de vrije markt’ (8). De familiale vennootschap heeft het in alle betekenissen van het woord moet afleggen tegen de naamloze vennootschap.

De evolutie van de recente wetgeving toont een duidelijke richting : de richting van steeds grotere autonomie van de echtgenoten ten nadele van het instituut huwelijk. De wetgever heeft de desinstitutionalisering van de gedragingen begeleid door zich van elke regelgeving rond de familie af te houden. In naam

van het liberaal principe van neutraliteit heeft het burgerlijk recht zich meer en meer losgemaakt van de vorm van echtelijk leven. De gelijkheid van de ouders werd door de wet op de ouderlijke macht van 4 juli 1970 bekrachtigd. Deze autoriteit, deze macht, die impliciet beschouwd werd als willekeurig, werd geleidelijk aan van zijn rechten ontdaan. Ouders kunnen hun kinderen niet meer onterven of straffen als zij dat willen. Zeer extreem gesteld bestaat de functie van de ouders er nu in de rechten van de kinderen, die vaak in tegenstelling staan tot hun eigen rechten, te respecteren. Maar de vrijheid van het koppel om zich vrij te vormen en dus te ontbinden, botst met de noodzaak om het kind veiligheid en *afstammingswarmte* te garanderen. Het verzwakken van de huwelijksband leidt tot een grotere breekbaarheid van de ouderlijke relatie. Omdat veel koppels inderdaad uit elkaar gaan, draait de familie feitelijk steeds meer alleen op de moeder. De problemen kunnen vandaag vaak alleen nog worden opgelost middels verhaal op een anonieme, externe derde, de wet dus. Nog nooit heeft de familie het voorwerp uitgemaakt van zoveel juridische procedures : 58 % van alle zaken voor de beroepsinstantie (in Frankrijk) behoren ertoe.

Vandaag wordt de familie ter rechterzijde bepaald negatief bekeken in sommige liberale milieus en bij links door sommige libertaire middens. Ze vindt echter ook verdedigers in alle milieus. Georges Sarre (behoort tot de partij van Chevènement) is zeker niet geïsoleerd ter linkerzijde als hij zich verzet tegen de “vernietiging van de families” en de “deresponsabilisering van de ouders” als evenveel “belangrijke factoren voor het verlies van richtpunten voor jongeren en hun teruggrijpen naar geweld” (9). En weinig rechtse figuren van hun kant blijven volhouden dat kinderen de exclusieve eigendom van de ouders zijn (zover zelfs dat de staat verhinderd wordt om tussen te komen in geval ze slechts worden behandeld). Weinigen ook durven het principe van de leerplicht nog in vraag stellen (gebracht van 6 op 12 jaar eerst, later op 14 jaar en nu zelfs op 16 jaar in Frankrijk en 18 in België), wat echter in den beginne wel werd opgelegd aan de ouders.

Alle opiniepeilingen tonen aan dat de familie nog steeds geplebisciteerd wordt door de publieke opinie. Ze blijft “belangrijk” tot “zeer belangrijk” voor 97 % van de jongeren tussen 15 en 24 jaar (10). En in de context van groeiende werkloosheid en uitsluiting kan ze opnieuw een structuur voor bescherming en bijstand worden. De crisis in de politiek en uitputten van de nationaal-staatse soevereiniteit zou haar wedergeboorte wel eens kunnen inluiden, in het centrum van het gemeenschapsleven en onder een nieuwe vorm.

*

*

*

Gezins-on-vriendelijke buitenbeentjes...

Mogen wij er tenslotte aan herinneren dat er vanuit een bepaalde rechterzijde steeds kritiek op het instituut familie heeft bestaan. Dit was dan meestal het geval voor ofwel de “anarchisten van rechts”, die weinig geneigd waren om de herhaalde dwang vanuit het familiaal leven te aanvaarden, ofwel om libertijnse geesten, rebellen tegen de morele orde zoals tegen het monogaam huwelijk.

Zowel de enen als de anderen hebben regelmatig gewezen op het kleinburgerlijk, compromisgericht, verstikkend karakter van de "traditionele familie". Andere kritieken werden dan weer geformuleerd door bepaalde aristocratische geesten, die de familiale waarden als "middelmatic" afwezen, of nog als woordvoerders van een "viriele" ideologie alles wat naar familie of kind rook uitsloten. Typisch in dit verband is de visie van een auteur als Julius Evola, voor wie de familie, in zoverre ze omschreven wordt als een natuurlijke gemeenschap, in essentie behoort tot de inferieure ("naturalistische") orde van de maatschappij. Evola staat trouwens ook negatief tegenover het natalisme, dat in zijn ogen een ideaal is van de "heerschappij van het getal". Deze overtuigde aanhanger van een "antidemografische oriëntatie" die bevestigt dat "de kracht van het getal die van de brute massa is", gaat zelfs zover dat hij de "stortvloed van geboorten" en de "voortplantingszucht" aanklaagt, omdat hij daarin contraselectieve fenomenen ziet. "Het aantal superieure, gedifferentieerde elementen van een maatschappij, schrijft hij, groeit in een arithmetische proportie, terwijl dat van de inferieure individuen groeit in een geometrische verhouding, en vandaar een fatale evolutie van het geheel" (11).

Evola die maar aandacht heeft voor selectie, voor het kleine getal en voor kwaliteit, heeft niet de familie als ideaal voor ogen, maar wel een "mannengemeenschap", met als richting het celibatair leven, als ideaal zowel monastiek, elitistisch, en op krijgers gebaseerd, waarin we evengoed een metafysische afkeer kunnen aflezen voor alles wat "met het vlees" te maken heeft.

"Het is helemaal niet waar dat mensen kinderen willen en dat men vooral huwt, om kinderen te krijgen", stelt Evola. "Het is goed, voegt hij eraan toe, dat mannen *sine impedimentis* zijn, dat ze ongebonden kunnen zijn, dat niets hun mogelijkheden om over zichzelf te beschikken, in de weg staat.

Er zijn Orden geweest, waarin het celibaat de regel was (...). Het ideaal van een "mannengemeenschap" is zeker niet dat van een kleinburgerlijk en rond de kerktoren gevestigd ideaal van "huisje-tuintje-kindje" (12).

(vertaling : Peter LOGGHE)

VOETNOTEN :

(1) Bruno Gollnisch, "La famille, une évidence" in *Français d'abord !*, 15 juli 1999, blz. 9. We noteren dat het Front national de enige partij is die gunstig staat tegenover de gezinsstem, die erin bestaat om aan de kinderen een stem te geven, die dan middels procuratie door de ouders wordt uitgeoefend gedurende hun minderjarigheid.

(2) Jean-Claude Guillebaud, *La tyrannie du plaisir*, Seuil, 1998, blz. 348

(3) *Discours*, september 1792-27juli 1793, in *Œuvres complètes*, vol. 9, PUF, 1958, blz. 276-280

(4) « Het recht van de familie, schreef maarschalk Petain een jaar vroeger, is ouder en sterker dan dat van de staat en dat van de individuen. De familie is de essentiële cel, ze is de grondslag zelf van het sociale gebouw." (*La Revue des deux mondes*, 15 september 1940).

(5) Jean-Luc Mélenchon, « La preuve par l'absurde », in *Politis*, 16 december 1999, blz. 11

(6) Cfr. Ernst Jünger, *L'Etat universel*, Gallimard-Tel, 1990

- (7) Christopher Lasch, *La révolte des élites et la trahison de la démocratie*, Climats, 1996, blz. 104
- (8) Ibid., blz. 105
- (9) Cfr. Roland Hureaux en Agnès Guy (uitg.), *De droite, la famille*, speciaal nummer van het tijdschrift *Panoramiques*, 4e trimester, 1998
- (10) Opiniepeiling Sofres, *Le Monde*, 21-22 november 1999
- (11) *Les homes au milieu des ruines*, Sept couleurs, 1972, blz. 204
- (12) Ibid., blz. 207-208